

Σχόλια Green Tank επί του Κοινωνικού Σχεδίου για το Κλίμα

Ιούλιος 2025

Σύνοψη σχολίων

Το παρόν κείμενο αποτελεί τη συμβολή του Green Tank στη διαβούλευση επί του Κοινωνικού Σχεδίου για το Κλίμα. Τα σχόλια αντλούν σε μεγάλο βαθμό από τη μελέτη που πραγματοποιήσαμε σε συνεργασία με τη Facets με τίτλο “[Προτάσεις πολιτικών και μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 στην Ελλάδα](#)”.

Οι βασικοί άξονες αλλά και τα περισσότερα μέτρα του Σχεδίου που έχει τεθεί προς διαβούλευση κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση. Είναι επίσης πολύ θετικό ότι η έμφαση δίνεται στις «επενδυτικές δράσεις που αποσκοπούν στη **μόνιμη μείωση της εξάρτησης από ορυκτά καύσιμα μέσω του εξηλεκτρισμού ενεργειακών συστημάτων και της ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων**», καθώς δείχνει ότι η κυβέρνηση αντιλαμβάνεται όχι μόνο το πνεύμα του Κανονισμού αλλά και τη βασική αιτία επιδείνωσης της ενεργειακής και μεταφορικής ευαλωτότητας λόγω της εφαρμογής του ΣΕΔΕ2, δηλαδή την εξάρτηση των νοικοκυριών από τα ορυκτά καύσιμα.

Ωστόσο:

- Το προτεινόμενο Σχέδιο φαίνεται ότι χρηματοδοτείται μόνο από το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα (ΚΤΚ) ύψους €4,783 δις. Η ανάλυση που πραγματοποιήσαμε σε συνεργασία με τη Facets με τίτλο “[Προτάσεις πολιτικών και μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 στην Ελλάδα](#)”, έδειξε ότι αυτοί οι πόροι δεν επαρκούν για την ουσιαστική αντιμετώπιση της ενεργειακής και μεταφορικής ευαλωτότητας και χρειάζεται να συμπληρωθούν από: α) όλα τα υπόλοιπα (πλην ΚΤΚ) έσοδα από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών στο ΣΕΔΕ2 που θα λάβει η χώρα την περίοδο 2027-2032 τα οποία εκτιμούμε ότι θα κυμανθούν μεταξύ €2,75-6,34 δις για τιμές δικαιωμάτων εκπομπών μεταξύ 45€/τόνο και 84€/τόνο β) το 50% των εσόδων δημοπράτησης δικαιωμάτων εκπομπών στο υφιστάμενο ΣΕΔΕ1 τα οποία για 75 €/τόνο εκτιμώνται σε €4,33 δις.
- Για τους πόρους του ΚΤΚ το σχέδιο προτείνει μια διευρυμένη βάση δικαιούχων που αν εφαρμοστεί στην πράξη, θα καταστήσει τη χρήση των πόρων αναποτελεσματική καθώς θα οδηγήσει σε πολύ χαμηλές επενδύσεις ανά νοικοκυριό, χωρίς παράλληλα να αντιμετωπίσει ουσιαστικά το οξύ πρόβλημα που αντιμετωπίζουν ήδη τα ευάλωτα νοικοκυριά στην Ελλάδα.
- Απουσιάζει η εκτίμηση των κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 παρά το γεγονός ότι αυτή απαιτείται από τον Κανονισμό 2023/955 για το ΚΤΚ.
- Απουσιάζει η κοστολόγηση πολλών μέτρων, ένα σαφές χρονοδιάγραμμα υλοποίησής του καθώς και η τεκμηριωμένη αντιστοίχιση των πόρων με τους ωφελούμενους από το κάθε μέτρο, παρά το γεγονός ότι αυτό απαιτείται από τον Κανονισμό 2023/955 για το ΚΤΚ.

- Απουσιάζει η στοχοθεσία με συγκεκριμένα ορόσημα και στόχους από την υλοποίηση των μέτρων και των επενδύσεων, όπως προτείνεται στο άρθρο 6, παρ.1 του Κανονισμού 2023/955 για το ΚΤΚ. Ο ορισμός τους είναι απαραίτητος και για τον υπολογισμό των δεικτών (Παράρτημα IV του ίδιου Κανονισμού) που θα λαμβάνονται υπόψη για την έκθεση προόδου της υλοποίησης του Σχεδίου που πρέπει να υποβάλλει κάθε κράτος μέλος ανά διετία στην Επιτροπή.
- Απουσιάζει οποιαδήποτε στήριξη ενεργειακών κοινοτήτων παρά το ότι:
 - i. είναι επιλέξιμο μέτρο από τον Κανονισμό 2023/955 για το ΚΤΚ,
 - ii. προτείνεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις κατευθυντήριες γραμμές για την διαμόρφωση των Κοινωνικών Σχεδίων για το Κλίμα τόσο για ευάλωτα νοικοκυριά όσο και για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις,
 - iii. η στήριξη των ενεργειακών κοινοτήτων αποτελεί διάχυτη προτεραιότητα της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής και της αντίστοιχης νομοθεσίας αφού προωθείται μέσα από πολλές διαφορετικές Οδηγίες (Οδηγίες για την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές -REDII, REDIII-, Οδηγία για την ενεργειακή απόδοση κτιρίων, Οδηγία σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, Οδηγία για τη βελτίωση του σχεδιασμού της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας της Ένωσης) και,
 - iv. η εγκατάσταση συστημάτων αυτοπαραγωγής από ενεργειακές κοινότητες μπορεί να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας συγκριτικά με τις εγκαταστάσεις τέτοιων συστημάτων από μεμονωμένα νοικοκυριά, μειώνοντας το συνολικό κόστος της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα και άρα της θωράκισης των νοικοκυριών από τις επιπτώσεις του ΣΕΔΕ2.
- Η άμεση εισοδηματική στήριξη είναι περιορισμένης έκτασης, και έχει συγκεκριμένη μορφή (επίδομα θέρμανσης ή/και ενοικίου) πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με τις κατευθυντήριες γραμμές για την διαμόρφωση των Κοινωνικών Σχεδίων για το Κλίμα, σύμφωνα με τις οποίες η άμεση εισοδηματική στήριξη που δίνεται από το ΚΤΚ «δεν μπορεί να υποκαταστήσει επαναλαμβανόμενες εθνικές δαπάνες» όπως είναι τα επιδόματα θέρμανσης και ενοικίου στην περίπτωση της Ελλάδας.
- Δεν υπάρχει καμία αναφορά στο πως τα προτεινόμενα μέτρα συμμορφώνονται με την «Αρχή μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (DNSH principle), όπως προβλέπεται στο άρθρο 16, παρ. 3 του Κανονισμού 2023/955.
- Αναγνωρίζουμε ότι καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη διαβούλευση και τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων, ωστόσο η διαδικασία θα έπρεπε να έχει σχεδιαστεί και υλοποιηθεί πιο αποτελεσματικά. Ειδικότερα, οι διαβουλεύσεις δεν πραγματοποιήθηκαν έγκαιρα, ούτε σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που είχε ανακοινωθεί από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ενώ η τρίτη κατά σειρά συνάντηση τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Επιπλέον, στις δύο διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν απουσίαζαν σημαντικοί φορείς, όπως εκπρόσωποι από Δήμους και Περιφέρειες, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν ουσιαστικά, ιδιαίτερα σε θέματα που αφορούν τον εντοπισμό ευάλωτων ομάδων και την κοινωνική κατοικία. Τέλος η ομάδα εργασίας που ήταν υπεύθυνη για τη διαμόρφωση του ΚΚΣ άλλαξε χωρίς καμία ειδοποίηση προς τους φορείς που συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις του ΥΠΕΝ μέχρι εκείνου του σημείου.

Ειδικά Σχόλια

Σχόλια επί των προτεινόμενων ορισμών ευαλωτότητας, των διαθέσιμων πόρων και των κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων του ΣΕΔΕ2

Ορισμοί ενεργειακής και μεταφορικής ευαλωτότητας - Πόροι

Καταρχάς απουσιάζει «η εκτίμηση του αριθμού και ο προσδιορισμός των ευάλωτων νοικοκυριών, των ευάλωτων πολύ μικρών επιχειρήσεων και των ευάλωτων χρηστών των μεταφορών» όπως επιτάσσει το άρθρο 6, παρ. 1, εδάφιο (ε) του Κανονισμού 2023/955 για το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα. Το μόνο που αναφέρεται αόριστα στο προτεινόμενο σχέδιο είναι ότι «σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΚΚΣ, περίπου 1,5 εκατομμύριο ελληνικά νοικοκυριά εμφανίζουν χαρακτηριστικά ενεργειακής ή και μεταφορικής ευαλωτότητας στο πλαίσιο εφαρμογής του ΚΚΤ και λόγω της εισαγωγής του ΣΕΔΕ2». Εκτός του ότι δεν περιλαμβάνεται καμία περαιτέρω εξήγηση για το πώς γίνονται οι «εκτιμήσεις του ΚΚΣ», οι οποίες οδηγούν στον αριθμό «1,5 εκατομμύριο ελληνικά νοικοκυριά», η πρόθεση της κυβέρνησης είναι να διευρύνει αυτόν τον αριθμό ακόμα περισσότερο στα νοικοκυριά που έχουν διαθέσιμο εισόδημα χαμηλότερο από €25.000 και μάλιστα προσαυξημένο ανάλογα με τον αριθμό των ανήλικων παιδιών κατά €1.000-1.500/παιδί. Σε κανένα σημείο δεν παρουσιάζεται ο τελικός αριθμός των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων στα οποία σχεδιάζεται να διοχετευτούν οι πόροι του Ταμείου όπως επιβάλλει ο Κανονισμός.

Οι ορισμοί που περιλαμβάνονται στο Σχέδιο είναι εξαιρετικά ευρείς πλήττοντας καίρια την αποτελεσματικότητα χρήσης των πόρων. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα δεδομένα της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) του 2021, το 81% των νοικοκυριών στην Ελλάδα (3,4 εκατομμύρια) έχει εισόδημα κάτω από €25.000. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη και τις προσαυξήσεις λόγω ανήλικων τέκνων που προβλέπει το Σχέδιο, αυτό το ποσοστό θα μεγαλώσει ακόμα περισσότερο. Επομένως αν οι πόροι που θα διοχετευτούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του ΣΕΔΕ2 περιοριστούν αποκλειστικά και μόνο στο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα ύψους €4,783 δις για την επταετία 2026-2032, η μέση ενίσχυση, είτε με τη μορφή άμεσων πληρωμών, είτε με τη μορφή χρηματοδότησης επενδύσεων για τη μόνιμη απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα, δεν θα ξεπερνά τα €200 ανά νοικοκυριό ανά έτος. Συνεπώς, είναι σαφές ότι πρέπει να διευρυνθούν οι πόροι από τους οποίους θα χρηματοδοτηθούν τα μέτρα για την άμβλυση των επιπτώσεων του ΣΕΔΕ2 πέρα από αυτούς του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα. Για τους λόγους αυτούς, προτείνουμε τη συμπλήρωση των διατιθέμενων πόρων αξιοποιώντας: α) όλα τα υπόλοιπα (πλην ΚΤΚ) έσοδα από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών στο ΣΕΔΕ2 που θα λάβει η χώρα την περίοδο 2027-2032 τα οποία εκτιμάμε μεταξύ €2,75-6,34 δις για τιμές δικαιωμάτων μεταξύ 45€/τόνο και 84€/τόνο β) το 50% των εσόδων δημοπράτησης δικαιωμάτων στο υφιστάμενο ΣΕΔΕ1 τα οποία για 75€/τόνο αποτιμώνται σε €4,33 δις.

Επίσης, θεωρούμε ότι οι ορισμοί που περιλαμβάνονται στο Σχέδιο θα οδηγήσουν στη διοχέτευση πόρων σε νοικοκυριά αρκετά μεγάλου εισοδήματος, στερώντας πολύτιμους πόρους από τα πραγματικά ενεργειακά και μεταφορικά ευάλωτα νοικοκυριά. **Αντιπροτείνουμε** τους παρακάτω ορισμούς που περιλαμβάνονται στη μελέτη μας με τη Facets [“Προτάσεις πολιτικών και μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την](#)

εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 στην Ελλάδα”, γιατί θεωρούμε ότι καταφέρνουν να εστιάσουν καλύτερα στην καρδιά του προβλήματος της ενεργειακής και μεταφορικής ευαλωτότητας που είναι ήδη οξύ στη χώρα, ενώ η αντιμετώπιση της ευαλωτότητας αποτελεί το αποκλειστικό αντικείμενο του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Κανονισμού 2023/955, «*Τα μέτρα και οι επενδύσεις που λαμβάνουν στήριξη από το Ταμείο ωφελούν ευάλωτα νοικοκυριά, ευάλωτες πολύ μικρές επιχειρήσεις και ευάλωτους χρήστες των μεταφορών, που πλήττονται ιδιαίτερα από τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τα κτίρια και τις οδικές μεταφορές στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/87/ΕΚ, ιδίως νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν ενεργειακή φτώχεια ή νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν φτώχεια στον τομέα των μεταφορών*».

Συγκεκριμένα, *προτείνουμε τους ακόλουθους ορισμούς που είναι συμβατοί με τον Κανονισμό:*

Ως **ενεργειακά ευάλωτα** ορίζονται τα νοικοκυριά που ικανοποιούν τις ακόλουθες συνθήκες:

- (i) Το διαθέσιμο εισόδημά τους να είναι χαμηλότερο από τα εισοδηματικά κριτήρια που τίθενται για τη λήψη του επιδόματος θέρμανσης.
- (ii) Το ποσοστό των απαιτούμενων ενεργειακών δαπανών, προκειμένου να εξασφαλισθούν οι κατάλληλες συνθήκες θερμικής άνεσης εντός των κατοικιών, να υπερβαίνει το 10% του συνολικού καθαρού εισοδήματος μετά την αφαίρεση των φόρων, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και μη χρηματικές αξίες.
- (iii) Να χρησιμοποιούν ορυκτά καύσιμα για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών των κατοικιών τους.

Ως **μεταφορικά ευάλωτα** ορίζονται τα νοικοκυριά που ικανοποιούν τις ακόλουθες συνθήκες:

- (i) Το διαθέσιμο εισόδημά τους να είναι χαμηλότερο από τα εισοδηματικά κριτήρια που τίθενται για τη λήψη του επιδόματος θέρμανσης.
- (ii) Οι μεταφορικές τους δαπάνες να υπερβαίνουν το 6% του συνολικού τους εισοδήματος.

Με αυτούς τους ορισμούς, για τιμές δικαιωμάτων εκπομπών στο ΣΕΔΕ2 που κυμαίνονται μεταξύ 45€/τόνο και 84€/τόνο (σύμφωνα με διαφορετικά σενάρια που εξέτασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή), και με βάση τα στοιχεία της ΕΟΠ του 2021, στην προαναφερθείσα μελέτη υπολογίστηκε ότι τα **ενεργειακά ευάλωτα νοικοκυριά κυμαίνονται μεταξύ 1,151-1,175 εκατομμύρια**, ενώ το πλήθος των **μεταφορικά ευάλωτων νοικοκυριών κυμαίνεται μεταξύ 631 και 671 χιλιάδων**. Δεδομένου ότι από την ανάλυσή μας προκύπτει ότι σε όλα τα σενάρια εξέλιξης τιμών δικαιωμάτων εκπομπών, περίπου το 7,5-8,1% των νοικοκυριών αντιμετωπίζει ταυτόχρονα και τα δύο προβλήματα, εκτιμάται ότι τα μέτρα θα πρέπει να εστιάσουν σε **1,651 - 1,696 εκατομμύρια νοικοκυριά**. Επομένως με αυτούς τους πιο στοχευμένους ορισμούς, περιορίζεται ο αριθμός των δικαιούχων κατά περίπου 50% σε σχέση με τα 3,4 εκατομμύρια νοικοκυριά τα οποία δυνητικά αφορά το προτεινόμενο σχέδιο. Ο μικρότερος αριθμός δικαιούχων θα επιτρέψει τη διοχέτευση μεγαλύτερου ποσού ανά νοικοκυριό είτε σε άμεση εισοδηματική στήριξη, είτε στη χρηματοδότηση μέτρων απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα. Αυτό με τη σειρά του θα έχει πιο ουσιαστικό αντίκτυπο στην αντιμετώπιση της ενεργειακής και μεταφορικής ευαλωτότητας και την οριστική απεξάρτηση των νοικοκυριών από τα ορυκτά καύσιμα.

Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 1 εδάφιο δ, το Κοινωνικό Σχέδιο για το Κλίμα πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει «εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων της αύξησης τιμών που προκύπτει από τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από κτίρια και οδικές μεταφορές εντός του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 2003/87/EK στα νοικοκυριά, ιδίως στην εμφάνιση ενεργειακής φτώχειας ή φτώχειας στον τομέα των μεταφορών, και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις». Μια τέτοια ανάλυση απουσιάζει εντελώς από το Σχέδιο που έχει τεθεί σε διαβούλευση.

Προτείνουμε την εφαρμογή της μεθοδολογίας που ακολουθήσαμε στη μελέτη μας: Ως υπολογιστική βάση χρησιμοποιούνται τα αναλυτικά δεδομένα της ΕΟΠ για ένα έτος (στη μελέτη του Green Tank και της Facets χρησιμοποιήθηκε το 2021 ως το τελευταίο πλήρες έτος με χαρακτηριστικά «κανονικότητας»). Οι ενεργειακές και μεταφορικές δαπάνες των νοικοκυριών που περιλαμβάνονται στην ΕΟΠ επανυπολογίζονται για μια δεδομένη τιμή δικαιώματος και με βάση την περιεκτικότητα του κάθε καυσίμου σε άνθρακα. Εντοπίζονται τα νοικοκυριά του δείγματος της ΕΟΠ που πληρούν τα κριτήρια ευαλωτότητας για αυτή την τιμή δικαιώματος και γι' αυτά εκτιμάται η άμεση οικονομική επιβάρυνση λόγω της εφαρμογής του ΣΕΔΕ2 ως η διαφορά των εκτιμηθέντων ενεργειακών και μεταφορικών δαπανών μετά την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 από τις ενεργειακές και μεταφορικές δαπάνες που είχαν τα νοικοκυριά αυτά στην ΕΟΠ. Τέλος, τα αποτελέσματα ανάγονται στο σύνολο των νοικοκυριών της επικράτειας. Με βάση αυτή τη μεθοδολογία και εφαρμόζοντας τους παραπάνω ορισμούς για την ευαλωτότητα στα δεδομένα της ΕΟΠ, υπολογίστηκε ότι το νέο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών θα αυξήσει τις δαπάνες των ευάλωτων νοικοκυριών μεταξύ €833 εκατ. (για 45€/τόνο) και €1,6 δις (για 84€/τόνο) την περίοδο 2027-2032.

Το πλεονέκτημα αυτής της μεθοδολογίας είναι ότι αποφεύγει παραδοχές περί ελαστικότητας της ζήτησης ανά καύσιμο και χρήση, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγάλες αβεβαιότητες και έχουν σημαντική επίδραση στο αποτέλεσμα, στοιχεία που μπορεί να οδηγήσουν σε μεγάλες ανακρίβειες. Η ενσωμάτωση εξάλλου της ελαστικότητας στην μεθοδολογική προσέγγιση, οδηγεί σε μείωση της ζήτησης καυσίμων από τα νοικοκυριά από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 και επομένως σε υπο-εκτίμηση των κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων της εφαρμογής του συστήματος.

Σχόλια επί των μέτρων

Αρχή μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης

Δεν υπάρχει καμία αναφορά στο πως τα προτεινόμενα μέτρα συμμορφώνονται με την «Αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (DNSH principle), όπως προβλέπεται στο άρθρο 16, παρ. 3 του Κανονισμού 2023/955. Η σημασία αυτού του είδους της τεκμηρίωσης αναδεικνύεται στην εκτενή αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη συμμόρφωση των μέτρων και των επενδύσεων με την Αρχή, τόσο στο κείμενο των οδηγιών για τα Κοινωνικά Σχέδια για το Κλίμα αλλά και [στον ειδικό τεχνικό οδηγό](#) που εξέδωσε τον Μάρτιο του 2025.

Κτιριακός τομέας

K1: Ενεργειακή αναβάθμιση ιδιωτικών κατοικιών

Συμφωνούμε με την ουσία του μέτρου. Ωστόσο μια ιδιαίτερα σημαντική παράλειψη είναι η στήριξη της συμμετοχής ενεργειακών κοινοτήτων στην επίτευξη του στόχου απανθρακοποίησης των ιδιωτικών κατοικιών των ευάλωτων νοικοκυριών. **Θεωρούμε τη συμπερίληψη των ενεργειακών κοινοτήτων ανάμεσα στους δικαιούχους αυτού του μέτρου απολύτως απαραίτητη.**

Επίσης, δεδομένης της έκτασης της ενεργειακής ευαλωτότητας στη χώρα, εκτιμούμε ότι το μέγεθος της παρέμβασης (€2 δις) είναι μικρό, ενώ ακόμα μικρότερη είναι η μέση επένδυση ανά παρέμβαση για τα 300 χιλιάδες ωφελούμενα νοικοκυριά, όπως αναφέρει το προτεινόμενο Σχέδιο (6.667€/κατοικία). Με δεδομένο ότι μια ήπια (ριζική) ενεργειακή αναβάθμιση κοστίζει περίπου 100€/μ² (332€/μ²), προκύπτει ότι για διαμερίσματα περίπου 67μ² οι προτεινόμενοι πόροι δεν μπορούν να καλύψουν περισσότερο από μια ήπια ενεργειακή ανακαίνιση ή εναλλακτικά το κόστος εγκατάστασης μιας αντλίας θερμότητας αμόνυκτης κατοικίας. Από την άλλη μεριά, προκειμένου να επιτευχθεί τόσο η «αντικατάσταση της χρήσης ορυκτών καυσίμων στις κατοικίες» που επίσης αναφέρει το κείμενο και εξειδικεύει στη δράση K1.3, όσο και η ριζική αντιμετώπιση της ενεργειακής ευαλωτότητας, τα παραπάνω μέτρα, όπως και η χρήση ΑΠΕ στις κατοικίες, είναι απαραίτητο να εφαρμοστούν συνδυαστικά. Κοινώς, **οι διατιθέμενοι πόροι δεν επαρκούν για να χρηματοδοτηθούν ρεαλιστικά τα προτεινόμενα μέτρα για το συγκεκριμένο πλήθος ωφελούμενων.**

Στη μελέτη μας εξετάσαμε διαφορετικά πακέτα μέτρων για την ενεργειακή αναβάθμιση κατοικιών που περιλαμβάνουν ριζικές ή ήπιες ανακαινίσεις σε συνδυασμό με σωστά διαστασιοποιημένες αντλίες θερμότητας και φωτοβολταϊκά είτε από μεμονωμένα νοικοκυριά είτε συλλογικά, μέσω ενεργειακών κοινοτήτων. Διαφορετικοί συνδυασμοί των παραπάνω μέτρων εφαρμόστηκαν σε διαφορετικούς υποπληθυσμούς ενεργειακά ευάλωτων νοικοκυριών ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή στην οποία βρίσκεται η κατοικία, τον τύπο της και τα αστικά ή μη χαρακτηριστικά της. Το αποτέλεσμα ήταν η εξάλειψη της ενεργειακής ευαλωτότητας σε **276-348 χιλιάδες νοικοκυριά** (δηλαδή στην τάξη μεγέθους των 300 χιλιάδων που προτείνει το Σχέδιο), αλλά με συνολικό επενδυτικό κόστος **€6,8-8,4 δις**, ανάλογα με την τιμή του δικαιώματος εκπομπών, έως και 4 φορές μεγαλύτερο δηλαδή από τα €2 δις του προτεινόμενου σχεδίου. Προφανώς, η πρότασή μας υποθέτει 100% χρηματοδότηση. Ωστόσο, στην πράξη δεν θα μπορούσε το ποσοστό αυτό να είναι πολύ χαμηλότερο, δεδομένου ότι εστιάζουμε σε ενεργειακά ευάλωτα νοικοκυριά, στη συντριπτική τους πλειονότητα χαμηλού εισοδήματος, τα οποία δεν θα μπορούσαν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην κάλυψη του κόστους της επένδυσης.

K2. Στέγαση ευάλωτων ομάδων

Συμφωνούμε με την ουσία του μέτρου αλλά θεωρούμε ότι έχει πολύ μικρότερο πεδίο εφαρμογής (1.000 ενεργειακά ευάλωτα νοικοκυριά και 4.000-5.000 φοιτητές) από αυτό που θα έπρεπε να έχει. Επιπλέον, το διατιθέμενο ποσό των €250 εκατ. είναι δυσανάλογα μεγάλο για το εν λόγω περιορισμένο πλήθος των ωφελούμενων. Επίσης, δεν είναι διόλου σαφή τα κριτήρια επιλογής των δικαιούχων για την εφαρμογή του μέτρου.

Στην ανάλυσή μας θεωρήσαμε ότι το μέτρο της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή και ενεργειακά αποδοτική κατοικία (κοινωνική στέγαση) αφορά **σε μονογονεϊκές ή πολύτεκνες οικογένειες σε ενεργειακή ευαλωτότητα** (με βάση τον παραπάνω ορισμό) που μισθώνουν την κατοικία τους. Η ενίσχυση αντιστοιχεί στο συνολικό κόστος της ανακαίνισης που περιλαμβάνει ριζική ενεργειακή αναβάθμιση, εγκατάσταση αντλίας θερμότητας και φωτοβολταϊκού σε στέγη (συνολικά **€39.000 ανά κατοικία**). Η ενίσχυση παρέχεται δε κατά ένα ποσοστό στους ιδιοκτήτες κατοικιών προς εκμίσθωση σε ενεργειακά ευάλωτα νοικοκυριά και κατά το υπόλοιπο στα νοικοκυριά που εκμισθώνουν την κατοικία. Με αυτές τις παραδοχές και για συνολική επένδυση **€568-595 εκατ.** (ανάλογα με την τιμή του δικαιώματος εκπομπών) τα ωφελούμενα ευάλωτα νοικοκυριά είναι πολύ περισσότερα και κυμαίνονται μεταξύ **14.571 και 15.265**.

K3: Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων και ενεργειακού εξοπλισμού πολύ μικρών επιχειρήσεων

Πρόκειται για ένα σαφώς πιο ρεαλιστικά κοστολογημένο μέτρο σε σχέση με το K1, καθώς το ποσό της ενίσχυσης αντιστοιχεί σε **€30.000** ανά μικρή επιχείρηση, ποσό ικανό να χρηματοδοτήσει διαφορετικού τύπου παρεμβάσεις όπως μόνωση, αντικατάσταση κουφωμάτων, εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικών συστημάτων θέρμανσης, ψύξης και παραγωγής ζεστού νερού (π.χ. αντλίες θερμότητας, ηλιακοί θερμοσίφωνες κ.α.), καθώς και συστημάτων ΑΠΕ για ιδιοκατανάλωση (π.χ. φωτοβολταϊκά) σε πολύ μικρές επιχειρήσεις. **Και σε αυτό το μέτρο προτείνεται η συμπερίληψη ενεργειακών κοινοτήτων πολύ μικρών επιχειρήσεων ανάμεσα στους δικαιούχους.**

K4: Δράσεις ενημέρωσης και εκπαίδευσης

Ενώ αναγνωρίζεται το οξύ πρόβλημα της έλλειψης ενημέρωσης και εκπαίδευσης, και προτείνονται ενδιαφέροντα μέτρα για την άμβλυνσή του, **απουσιάζει πλήρως η κοστολόγηση των μέτρων καθώς και μετρήσιμοι δείκτες αποτελεσμάτων**, γεγονός που δημιουργεί εύλογες απορίες για το κατά πόσο τα μέτρα αυτά θα εφαρμοστούν στην πράξη. **Προτείνεται τα μέτρα αυτά αρχικά να εξειδικευτούν περισσότερο, να κοστολογηθούν και να τεθούν ρεαλιστικοί, ποσοτικοί στόχοι ενημέρωσης και εκπαίδευσης ενεργειακά ευάλωτων νοικοκυριών και μικρών επιχειρήσεων.**

K5: Ολοκληρωμένο πλαίσιο Δικαιούχων Ενεργειακής Στήριξης

Η μεταρρύθμιση που περιλαμβάνεται στο Σχέδιο κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση δεδομένων των υφιστάμενων γραφειοκρατικών εμποδίων που οδηγούν σε καθυστερήσεις στην υλοποίηση των έργων, την εκταμίευση των πόρων και άλλες στρεβλώσεις. Ωστόσο, και εδώ **απουσιάζει η κοστολόγηση και οι δείκτες αποτελεσμάτων**. Δεδομένου μάλιστα ότι η συγκεκριμένη δράση είναι οριζόντια και θα ωφελήσει και πολλά άλλα νοικοκυριά πλην των ευάλωτων, **προτείνεται να εξεταστεί η χρηματοδότηση του μέτρου από άλλες χρηματοδοτικές πηγές.**

Τομέας οδικών μεταφορών

Θεωρούμε ότι ένα μέτρο που μπορεί να συμβάλλει στον μετριασμό τόσο της μεταφορικής ευαλωτότητας όσο και του ανθρακικού αποτυπώματος των οδικών μεταφορών, και απουσιάζει από τα προτεινόμενα μέτρα του σχεδίου, είναι η **παροχή δωρεάν εισιτηρίων σε**

συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού (π.χ. παιδιά, φοιτητές) ή κάλυψη τμήματος του κόστους της κάρτας απεριόριστων διαδρομών σε ΜΜΜ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη όπου διαμένει ένα σημαντικό ποσοστό των μεταφορικά ευάλωτων νοικοκυριών με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια που εφαρμόσαμε στη μελέτη μας (περίπου το 29%). Με τον τρόπο αυτό, αφενός περιορίζεται η επιβάρυνση των νοικοκυριών αυτών λόγω της εφαρμογής του ΣΕΔΕ2, αλλά και παροτρύνονται τα νοικοκυριά να αυξήσουν τη χρήση των αστικών συγκοινωνιών.

Με βάση τα παραπάνω, **προτείνουμε τα μεταφορικά ευάλωτα νοικοκυριά που διαβιούν στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη να υποστηρίζονται με έκπτωση 50% στην ετήσια κάρτα απεριόριστων διαδρομών σε όλα τα ενήλικα μέλη τους, και με δωρεάν εισιτήρια σε όλα τα ανήλικα μέλη τους.** Σύμφωνα με τους υπολογισμούς μας, η δαπάνη του μέτρου αυτού ανέρχεται σε €401-430 εκατ. (ανάλογα με την τιμή του δικαιώματος) για όλη την εξεταζόμενη περίοδο και θα ωφελήσει μεταξύ 183 και 196 χιλιάδες ευάλωτα νοικοκυριά σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

M1: Ενίσχυση στόλου αστικών λεωφορείων με μέριμνα για πιο ευάλωτους

Επί της αρχής τα μέτρα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά και πρέπει να υλοποιηθούν στην ολότητά τους. Ωστόσο, απουσιάζει η οποιαδήποτε κοστολόγηση και αντιστοίχιση με ωφελούμενους. Το πλέον σημαντικό πρόβλημα όμως είναι ότι τα προτεινόμενα μέτρα είναι οριζόντια και δεν εστιάζουν στους μεταφορικά ευάλωτους πολίτες όπως θα έπρεπε να συμβαίνει σύμφωνα με τον Κανονισμό 2023/955 για το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Άρθρο 1, «*Τα μέτρα και οι επενδύσεις που λαμβάνουν στήριξη από το Ταμείο ωφελούν ευάλωτα νοικοκυριά, ευάλωτες πολύ μικρές επιχειρήσεις και ευάλωτους χρήστες των μεταφορών*».

Με αυτά τα δεδομένα, **για την υλοποίηση των παραπάνω μέτρων προτείνουμε τη χρήση πόρων από άλλες πηγές και πιο συγκεκριμένα:** α) τα υπόλοιπα (πλην ΚΤΚ) έσοδα από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών στο ΣΕΔΕ2 που θα λάβει η χώρα την περίοδο 2027-2032 τα οποία εκτιμάμε μεταξύ €2,75-6,34 δις για τιμές δικαιωμάτων εκπομπών μεταξύ 45€/τόνο και 84/τόνο β) το 50% των εσόδων δημοπράτησης δικαιωμάτων εκπομπών στο υφιστάμενο ΣΕΔΕ1 τα οποία για 75€/τόνο εκτιμώνται σε €4,33 δις. Συνεπώς, αθροιστικά οι πόροι από αυτές τις δύο πηγές υπερβαίνουν το σύνολο των πόρων του ΚΤΚ (€4,783 δις).

Επιπλέον, η χρήση των πόρων του ΣΕΔΕ1 και του ΣΕΔΕ2 διέπεται από το άρθρο 10, παρ. 3 της αναθεωρημένης οδηγίας για το ΣΕΔΕ (2003/87/ΕΚ) **και δεν θέτει περιορισμούς για τους ωφελούμενους** όπως κάνει ο Κανονισμός 2023/955, **αλλά για τις χρήσεις.** Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το εδάφιο (στ) του άρθρου 10, παρ.3 της Οδηγίας 2003/87/ΕΚ, τα κράτη μέλη επιτρέπεται να επενδύουν τα έσοδα δημοπράτησης δικαιωμάτων εκπομπών του ΣΕΔΕ1 και του ΣΕΔΕ2 προκειμένου «...**να επιταχύνουν τη μετάβαση σε μορφές μεταφορών που συμβάλλουν σημαντικά στην απαλλαγή του τομέα από τις ανθρακούχες εκπομπές, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης φιλικών προς το κλίμα επιβατικών και εμπορευματικών σιδηροδρομικών μεταφορών και των υπηρεσιών και τεχνολογιών λεωφορείων, ...**». Συνεπώς, η εν λόγω δράση που θα ωφελήσει οριζόντια μπορεί να χρηματοδοτηθεί από αυτούς τους πόρους.

M2: Αναβάθμιση δημόσιων μεταφορικών μέσων σταθερής τροχιάς

Ταυτόσημο με το σχόλιο στο M1

M3: Υποδομές για προώθηση βιώσιμης κινητικότητας (πολυτροπικές μετακινήσεις)

Ταυτόσημο με το σχόλιο στο M1

M4: Πράσινη μετακίνηση για νοικοκυριά

Θεωρούμε ότι το μέτρο αυτό κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά πρέπει να διευρυνθεί, καθώς οι 10,000 δικαιούχοι είναι ένας πολύ χαμηλός αριθμός ωφελούμενων συγκριτικά με το μέγεθος της μεταφορικής ευαλωτότητας, η οποία βάσει των προαναφερθέντων κριτηρίων εκτιμούμε ότι ήδη πλήττει το 13,9% των νοικοκυριών στη χώρα (περίπου 585 χιλιάδες νοικοκυριά) χωρίς την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2.

Με βάση την ανάλυσή μας, θεωρούμε ότι ο προϋπολογισμός του μέτρου «Χρηματοδοτική μίσθωση ηλεκτρικών οχημάτων από ευάλωτα νοικοκυριά» **πρέπει να αυξηθεί σημαντικά από τα €150 εκατ. του προτεινόμενου σχεδίου στα €784-€853 εκατ. (ανάλογα με την τιμή του δικαιώματος) και να δώσει προτεραιότητα στα νοικοκυριά που εμφανίζουν πολύ υψηλά επίπεδα μεταφορικής ευαλωτότητας, δηλαδή νοικοκυριά με μεταφορικές δαπάνες άνω του 15% του εισοδήματος.** Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΟΠ, το μέτρο αυτό θα ωφελήσει 78,4 - 85,3 χιλιάδες νοικοκυριά παρέχοντας στήριξη €10,000 σε ορίζοντα τριετίας για τη μίσθωση ηλεκτρικών οχημάτων.

M5: Βελτίωση του τρόπου μετακίνησης ευάλωτων ομάδων

Πρόκειται για μια πολύ σωστή δέσμη μέτρων που βρίσκεται στον πυρήνα του πνεύματος του Κανονισμού για το ΚΤΚ, και την οποία στηρίζουμε. Ωστόσο, και πάλι απουσιάζει ο προϋπολογισμός, και ο εκτιμώμενος αριθμός ωφελούμενων για καθεμία από τις επιμέρους δράσεις M5.1-M5.5. Δίνεται μόνο ο συνολικός προϋπολογισμός για όλες τις δράσεις μαζί (€170 εκατ.) ενώ μόνο για τη δράση M5.1 προσεγγίζεται ο αριθμός των ωφελούμενων έμμεσα με την αναφορά στην αγορά 200 σχολικών λεωφορείων, τα οποία μάλιστα θεωρούμε ότι πρέπει να είναι μηδενικών και όχι «χαμηλών» εκπομπών.

M6: Εκσυγχρονισμός στόλου οχημάτων πολύ μικρών επιχειρήσεων

Τα μέτρα M6.1-M6.3 αποτελούν μια επίσης πολύ σωστή δέσμη μέτρων για τη στήριξη των πολύ μικρών επιχειρήσεων. Ωστόσο, και πάλι απουσιάζει ο καταμερισμός του συνολικού προϋπολογισμού ύψους €300 εκατ. στις δράσεις M6.1-M6.4. Επιπλέον, θεωρούμε ότι **η αναθεώρηση των Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας στη δράση M6.4 είναι ευθύνη των δήμων και των περιφερειών και δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί το ΚΤΚ για τη χρηματοδότησή τους.**

Σχόλια επί των μέτρων άμεσης εισοδηματικής στήριξης

Η επιλογή του ποσοστού 10-15% του συνολικού προϋπολογισμού του ΚΚΣ το οποίο στην πράξη εξισώνεται με το ΚΤΚ, για μέτρα άμεσης εισοδηματικής στήριξης, στερείται τεκμηρίωσης.

Επιπλέον η άμεση εισοδηματική στήριξη που προβλέπεται από το Σχέδιο έχει συγκεκριμένη χρήση (επίδομα θέρμανσης ή/και ενοικίου) πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με τις κατευθυντήριες γραμμές για την διαμόρφωση των Κοινωνικών Σχεδίων για το Κλίμα, σύμφωνα με τις οποίες η άμεση εισοδηματική στήριξη που δίνεται από το ΚΤΚ «δεν μπορεί να υποκαταστήσει επαναλαμβανόμενες εθνικές δαπάνες» όπως είναι τα επιδόματα θέρμανσης και ενοικίου. Επιπλέον πρέπει να εξασφαλίζεται ότι τα νοικοκυριά που θα λαμβάνουν άμεση εισοδηματική στήριξη, θα είναι αποδέκτες και των λοιπών διαρθρωτικών μέτρων, ώστε να εξασφαλίζεται η απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα.

Αντιπροτείνουμε την αφαίρεση της στοχευμένης ενίσχυσης μέσω υφιστάμενων επιδομάτων και τη διοχέτευση μεγαλύτερου ποσού στα ενεργειακά και μεταφορικά ευάλωτα νοικοκυριά της χώρας που εξαρτώνται από ορυκτά καύσιμα για τη θέρμανση και τις μεταφορές τους. Το ακριβές ποσό μπορεί να προσδιοριστεί σύμφωνα με τη μεθοδολογία που εφαρμόσαμε στη μελέτη μας: Αρχικά, εκτιμήσαμε ποσοτικά την επιπλέον άμεση οικονομική επιβάρυνση των ενεργειακά και μεταφορικά ευάλωτων νοικοκυριών που προκύπτει από τη συνεχιζόμενη χρήση ορυκτών καυσίμων για θέρμανση και επιβατικές μεταφορές λόγω της εφαρμογής του ΣΕΔΕ2 και για διαφορετικές τιμές δικαιωμάτων εκπομπών μεταξύ 45€/τόνο και 84€/τόνο με βάση τα στοιχεία της ΕΟΠ. Στη συνέχεια, συγκρίναμε τα αποτελέσματα με το όριο του 37,5% που θέτει ο Κανονισμός 2023/955 για τα μέτρα της άμεσης εισοδηματικής στήριξης. Οι υπολογισμοί έδειξαν ότι με χρήση των προαναφερθέντων ορισμών για την ενεργειακή και μεταφορική ευαλωτότητα και για το προαναφερθέν εύρος τιμών δικαιωμάτων εκπομπών, η επιπλέον οικονομική επιβάρυνση των ευάλωτων νοικοκυριών από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2 κυμαίνεται μεταξύ €833 εκατ. και €1,6 δις για την περίοδο 2027-2032 και δεν υπερβαίνει το όριο του 37,5%. Με αυτό το δεδομένο, και λαμβάνοντας υπόψη ότι τα επίπεδα ευαλωτότητας στην Ελλάδα είναι ήδη ιδιαίτερα αυξημένα χωρίς την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2, προτείνουμε κατ' ελάχιστον την πλήρη κάλυψη της επιπλέον επιβάρυνσης των ευάλωτων νοικοκυριών από την εφαρμογή του ΣΕΔΕ2. Εξαίρεση μπορεί να γίνει μόνο για τους υποπληθυσμούς των μεταφορικά ευάλωτων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Εκεί λόγω της ύπαρξης ΜΜΜ, η άμεση εισοδηματική στήριξη μπορεί να υποκατασταθεί από μέτρο παροχής δωρεάν εισιτηρίων στα ΜΜΜ. Με αυτή την εξαίρεση, το προτεινόμενο ύψος άμεσης εισοδηματικής στήριξης κυμαίνεται μεταξύ €742 εκατ. και €1.42 δις για την περίοδο 2027-2032, ποσά που αντιστοιχούν σε μερίδια 15,5%-29,7% του ΚΤΚ της χώρας.